

Yttrande över Ett starkt judiskt liv för framtida generationer Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på Betänkande av Utredningen om nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

Folkbildningsrådet

- stöder utredningens förslag att Folkbildningsrådets pågående uppdrag kring nationella minoriteter förlängs och sträcker sig över perioden 2025–2034
- stöder utredningens förslag att uppdraget förstärks och utvidgas
- vill komplettera utredningens beräkningar av kostnader som följer med förslaget.

Folkbildningsrådets ställningstaganden

4 Hinder och möjligheter att leva ett judiskt liv

4.1 Judiskt civilsamhälle

Folkbildningsrådet delar utredningens uppfattning om folkhögskolan Paideias viktiga roll i att stärka judisk identitet, kunskap och kultur.

Utredningen konstaterar utmaningar med att inkludera personer i insatser som stärker judiskt liv utanför de större städerna. Här är Paideias arbete av stor betydelse eftersom folkhögskolan erbjuder möjlighet till digitalt deltagande i kurser. Under 2023 hade folkhögskolan deltagare i 20 av landets 21 regioner. Det förekommer även studiecirklar i jiddisch i studieförbundsregi som har digitala deltagare spridda över landet.

Utredningen lyfter fram att det finns säkerhetsutmaningar. Folkbildningens väl utbyggda digitala verksamhet är ett sätt att komma runt några av de säkerhetsutmaningar som beskrivs av utredningen.

Utredningen lyfter fram folkhögskolans betydelse för det judiska civilsamhället. Folkbildningsrådet delar uppfattningen att Paideia fungerar som en resurs för andra delar av det judiska civilsamhället. Exempelvis har Paideias samarbete med Jiddisch-sällskapet i Stockholm och till Sveriges jiddischförbund resulterat i att de båda föreningarna kunnat expandera sin verksamhet. Detta har skett med stöd från Folkbildningsrådets riktade satsning på nationella minoritetsspråk (Ku 2022/00884).

Utredningen lyfter fram behovet av långsiktighet i satsningar för att stärka judiskt liv i Sverige. Utredningen noterar att organisationer verksamma i det judiska civilsamhället efterfrågar långsiktiga finansieringslösningar hellre än tillfälliga satsningar. Paideia ser ett behov av att expandera folkhögskolans verksamhet med nya filialer i Göteborg och i Malmö. Folkbildningsrådet konstaterar att folkhögskolan saknar resurserna som krävs för att realisera sina planer.

4.5.3 Folkbildningen kan bidra mer

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning att folkbildningen har en viktig roll att förmedla kunskaper om judisk kultur och traditioner, både inom den judiska minoriteten och till majoritetsbefolkningen. Utredningen beskriver att Folkhögskolan Paideia erbjuder kurser i såväl judisk kultur och historia som i jiddisch och hebreiska, både fysiskt och på distans. Därutöver finns kurser om exempelvis judisk kultur på ett fåtal studieförbund.

Utredningen konstaterar att Folkbildningsrådet har i uppdrag att under perioden 2022–2024 fördela statsbidrag för insatser som syftar till att bidra till att nationella minoritetsspråk bevaras och revitaliseras via

folkbildningen. Utredningen bedömer att en motsvarande satsning på judisk kultur, historia och traditioner saknas.

En viktig del av Folkbildningsrådets riktade satsning för revitalisering av nationella minoritetsspråk har emellertid varit stöd till just kurser/studiecirklar kring nationella minoriteters kultur, historia och idétradition. Exempelvis kan nämnas att av de 60 kurser som under 2023 genomfördes av Paideia med stöd från satsningen så utgjorde sex renodlade jiddischkurser på olika nivåer. Övriga var kurser med fokus på judisk kultur och tankegods med koppling till jiddisch, detta eftersom folkhögskolan ser en tydlig koppling mellan kurserna och intresse för att lära sig språket. En revitalisering av de nationella minoritetsspråken kräver sociala sammanhang som möjliggör och inspirerar till användning av de kunskaper som tillägnats under språkkurser.

Med samma riktade bidrag genomför Paideia dessutom kulturprogram som är öppna för allmänheten, i syfte att sprida kunskap om jiddisch och judisk kultur även utanför den målgrupp som går profilkurserna.

Tack vare den särskilda insatsen (Ku 2022/00884) via Folkbildningsrådet har antalet personer som deltar i vuxenbildning i nationella minoritetsspråk eller i nationella minoriteters kultur ökat markant. Under 2023 deltog 892 personer i renodlade språkkurser, och det samlade antalet deltagare i insatsen uppgick till 5240 personer, en siffra som vida överskrider antalet studerande hos arrangörer av vuxenutbildning i nationella minoritetsspråk.

Som jämförelse rapporterade Universitets- och högskolerådet att antalet antagna till universitetsutbildningar i de nationella minoritetsspråken och -kulturerna under 2023, sammanlagt uppgick till totalt 2013 personer¹. I de flesta fall gällde detta antagna till studier i fristående grundkurser.

Motsvarande siffra för jiddisch och judisk kultur var 252 personer antagna till högskolans i kurser i judaistik och jiddisch under 2023 att jämföra med minst 1415 deltagare i kurser kring jiddisch eller judisk kultur inom

¹ Studenter i kurser som inkluderade två nationella minoritetsspråk/-kulturer har inkluderats två gånger i UHÄs siffra. Universitets och högskoleverket (2024). Utbildningar i de nationella minoritetsspråken och -kulturerna 2019-2023. https://www.uhr.se/globalassets/_uhr.se/lika-mojligheter/nationella-minoriteter/utbildningar-i-de-nationella-minoritetsspraken-och--kulturerna-2019-2023.pdf 2024-03-27

folkbildningen. Av dessa deltog 234 personer i kurser i jiddisch och ytterligare 171 personer deltog i andra kurser som genomfördes på jiddisch.

5.4.3 Satsning på folkbildning för ökad kunskap om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet

Folkbildningsrådet delar utredningens slutsats att Folkbildningsrådet har en roll att spela för att öka kunskapen om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet.

Folkbildningsrådet ser goda möjligheter att expandera omfattningen på insatser från folkbildningens olika aktörer om det pågående uppdraget kring nationella minoritetsspråk förlängs, förstärks och utvidgas i enlighet med utredningens förslag.

Folkbildningsrådet har ett pågående uppdrag (Ku 2022/00884) att under 2022–2024 fördela statsbidrag för insatser som syftar till att bidra till att nationella minoritetsspråk bevaras och revitaliseras via folkbildningen. Utredningen föreslår att denna satsning förlängs fram till 2034. Utredningen föreslår också att satsningen förstärks och utvidgas så att den även omfattar insatser om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet.

Utredningen konstaterar att det finns ett behov av att stärka kunskapen om judisk kultur, historia och traditioner samt om svensk-judisk historia, både inom den judiska minoriteten men även i samhället i övrigt. Utredningen föreslår därför en satsning på folkbildningens olika aktörer.

Utredningen konstaterar att det pågår ett kunskapshöjande arbete inom det judiska civilsamhället, men huvudsakligen koncentrerat till de tre största städerna. Utredningen konstaterar att folkbildningen däremot når ut i hela landet och föreslår därför en satsning på folkbildningen.

Utredningen anser att folkbildningen i ökad utsträckning kan fylla en funktion för att överföra kunskap om judisk kultur och det svenskjudiska kulturarvet till yngre och framtida generationer.

Folkbildningsrådet stöder ovanstående slutsatser och förslag som presenteras av utredningen.

I sammanhanget vill vi påminna om att även Sannings- och försoningskommissionen för tordedalingar, kväner och lantalaiset med flera

(SOU 2023:68) rekommenderar fortsatt stöd till nationella minoriteter via folkbildningen.

5.6.1 Viktigt att främja jiddisch i Sverige och 5.6.4 Det offentliga ska göra relevanta prioriteringar av arbetet med jiddisch

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning att fortsatta riktade insatser för att bevara och främja jiddisch är påkallade och att dessa bör utformas på ett sätt som är förankrade hos den judiska minoriteten och språkbärarna. Som beskrivet ovan huserar folkbildningen långt fler deltagare i kurser i judisk kultur och jiddisch än vad som förekommer inom ramen för den formella vuxenutbildningen.

Folkbildningen har genom sina nära band till det lokala civilsamhället och genom en pedagogik som bygger på deltagarnas aktiva roll i utformning av verksamheten goda förutsättningar för ett starkt ägarskap kring insatserna hos målgruppen.

Utifrån den dialog vi har haft med företrädare för målgruppen delar vi full ut utredningens bedömning om det viktiga sambandet mellan kultur och språk, vilket reflekteras i det utrymme som har getts åt kultur i utformningen av Folkbildningsrådets särskilda insats för revitalisering av nationella minoritetsspråk.

6.8.9 Satsning på folkbildning för ökad kunskap om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet

Utredningen föreslår att Folkbildningsrådets uppdrag att under perioden 2022–2024 fördela statsbidrag för bevarande av de nationella minoritetsspråken via folkbildningen förlängs. Förslaget innebär också att satsningen förstärks och utvidgas så att den även omfattar judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet.

Utredningen bedömer att kostnaden för förslaget är 2 miljoner kronor årligen under strategins tidsperiod. Utredningen säger sig i sin beräkning ha utgått från den befintliga satsningen på folkbildningen för bevarande av de nationella minoritetsspråken som finansieras genom anslag 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter, anslagspost 18. Satsningen är på 9,5 miljoner kronor årligen.

Utredningens uppskattning av kostnaderna är emellertid missvisande. Uppskattningen motsvarar inte ens de faktiska kostnaderna inom ramen för det nuvarande mer begränsade uppdraget som har en total budget på 10 miljoner kronor per år. För verksamhet under 2024 har enbart Paideia beviljats riktade stöd som överstiger beloppet för den judiska målgruppen som nämns i utredningen, totalt 2 363 000 kronor. Därtill kommer 500 000 kronor till andra folkbildningsprojekt med fokus på jiddisch/judisk kultur samt Folkbildningsrådets kostnader för fördelning och uppföljning av anslagen. Med beloppet som nämns i utredningens förslag skulle alltså omfattningen på verksamheten behöva minska.

Folkbildningen vill och kan bidra med mer än nuvarande budgetbegränsningar tillåter. Hittills har Folkbildningsrådet tagit emot ansökningar för verksamhet kring nationella minoritetsspråk på 17 miljoner kronor under 2024, vilket alltså långt överstiger de medel som fanns tillgängliga att fördela och hela anslaget för året är förbrukat.

Folkbildningsrådet har i sitt budgetunderlag till utbildningsdepartementet för 2025–2027 föreslagit en budgettram på 15 miljoner kronor per år för insatser kring nationella minoritetsspråk. Denna budget medger en expansion av verksamheten i linje med utredningens förslag till ett bredare uppdrag, inklusive finansiering som möjliggör att folkhögskolan Paideia etablerar två filialer utanför Stockholm.

Med stöd via Folkbildningsrådet och ett begränsat anslag för att främja judiskt liv via folkhögskolor (U2023/03358) genomförde Paideia en undersökning av förutsättningarna för att expandera folkhögskolans verksamhet till Göteborg och Malmö. Med insikter från detta förberedande arbete avser folkhögskolan inte bara genomföra ursprungligen planerade enstaka kortkurser utanför Stockholm utan även bygga upp verksamhet av en omfattning som motiverar att två helt nya filialer etableras. Med två filialer skulle folkhögskolan påtaglig förbättra sina möjligheter att stärka judiskt liv utanför Stockholm.

Beslut om detta yttrande har fattats av tillförordnad generalsekreterare Mats Bernerstedt efter föredragning av senior rådgivare Anna-Carin Bylund. I den slutliga handläggningen har handläggaren för särskilda uppdrag Martin Gemzell deltagit.

För Folkbildningsrådet

Mats Bernerstedt

Tillförordnad generalsekreterare